

POJAVNE OBLIKE HUMORJA

V veliko čast mi je, da lahko sodelujem v razpravi o tako imenovanem pravem humorju. Poskušal bom dodati vsaj nekaj argumentiranih poudarkov in osvetliti stične točke in razhajanja glede vrste, načina in oblik humorja v literaturi. Ker pa strokovnost in globlje razmišljanje nista moji vrlini, sem v raziskavo o humorju vključil nekaj najuglednejših strokovnjakov na tem področju.

Po vseh natančnih pripravah in obsežnih raziskavah, pri katerih sem uporabil tako dovoljene kot tudi nedovoljene metodične prijeme, vam lahko posredujem podatke glede načina umeščanja humorja v osnovni prostor literarnega ustvarjanja.

S pomočjo modernih komunikacijskih sredstev so v raziskavi sodelovali tudi docent dr. John Menders iz Midtown Carolina University, gospod Francis Frankowitz z Modern Science, raziskovalnega oddelka Goolangong Research Institute iz Avstralije, ki se je temeljito posvetil problemu človeških notranjih reakcij, še prav posebej pa se zahvaljujem svojemu prijatelju Marcu Gedoriju z Neodvisnega inštituta za mejne znanosti človeškega obnašanja, ki je vse svoje raziskovalno delo posvetil smehu, humorju in njegovim pojavnim oblikam. Vsi omenjeni strokovnjaki so v svojih raziskavah poskušali določiti, katera vrsta humorja je najbolj primerna za otroke in mladino. Največje težave je imel prav Marco Gedor, navajen polnega, buhtečega in slastnega humorja, na katerega je naletel pri drugih raziskavah, saj je po končanem delu izrekel znamenite besede: »Seciranje slovenskega humorja je podobno mikroskopski kirurgiji.«

Da ne bi bil predolg, bi iz te dvajset let trajajoče raziskave izbral samo nekaj povzetkov. Vsekakor pa se mi je zdelo najprimerneje, da izberem tiste dele, ki se nanašajo na literarno-teoretično označevanje humorja in smeha, ki ga opredeljuje tudi *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, (Ljubljana, DZS, 1994). Moje sodelovanje v teh raziskavah je bilo bolj obrobno in v glavnem omejeno na pisanje zapisnikov, tako da se, žal, ne bom mogel vključiti v poznejšo razpravo in odgovarjati na morebitna vprašanja in pripombe. Prav tako se moram opravičiti, če ta referat ne bo humoren, ker ima humor precej nerodno lastnost: bolj ga obravnavamo, manj je smešen.

Najprej pogledjmo osnove. Humor je zelo kompleksna zadeva in se deli na več podvrst. Kot sem že rekel, je pri tem potrebno posebej opozoriti na pojavne oblike, ali če hočete zvrsti humorja. Osnovne zvrsti humorja so: humor za otroke, humor za mladino, humor za odrasle, humor za ljudi v tretjem življenjskem obdobju in končno še nebeško pregrešen in peklensko dober humor. Za ti zadnji dve vrsti zaenkrat še nimamo teoretičnih znanj, vendar sem nam bo po nekaterih podatkih v bližnji prihodnosti odprlo tudi to področje.

Glede na naslovno temo se posvetimo samo humorju v literaturi. Najprej pogledjmo samo besedo humor:

humor -ja m *sposobnost za duhovito, šaljivo prikazovanje česa*: če ta dogodek nastane, to v telesu sproži kemično reakcijo, ki krči in širi mišice, prav tako pride tudi do spuščanja glasov. S tem pridemo do pojma gibalnega izražanja, ki je neizbežno povezan s humorjem, in to je smeh.

smeh: -a m *izražanje zlasti veselja, sreče z izrazom na obrazu, navadno z raztegnjenimi ustnicami, in glasovi*. Smeh ima veliko pojavnih oblik, glede na dolžino trajanja, silovitost, jakost in način pa lahko določimo dve osnovni skupini smeha:

- **nekontrolirani smeh:** pri nekontroliranem smehu se usta široko odprejo, tako da se vidijo zobje in celotna ustna votlina. Tak smeh je glasen, razposajen in sproščen. Pojavlja se v valovih in napadih. Krči se ne pojavljajo samo v abdominalnem delu, pa pač lahko v najvišjem stadiju (histeričen smeh) počti tudi kakšna žilica na obrazu (*pokati od smeha*). Nekontrolirani smeh se v glavnem pojavlja ob branju pritlehnega, trivialnega in komercialnega humorja. Pojavne oblike so krohó (*zelo glasen smeh*), režanje (*smejati se z odprtimi usti*) in huronski (*izredno glasen, hrupen*) smeh. Poznamo pa še fizično obliko, ki ji pravimo valjanje in zvijanje od smeha.
- **kontrolirani smeh:** pri kontroliranem smehu se ustnice ne raztegnejo do konca in zobje se ne vidijo. Smeh se kroti in zadržuje. V kritičnih situacijah, kjer bi se lahko pokazali, se zobje skrijejo tako, da se skloni glava ali usta prekrijejo z roko ali robčkom. Glasovi so nežni, grleni, rahlo obrnjeni navznoter. Krči v abdominalnem delu so rahli do srednje močni in se navzven ne vidijo. Kot bomo videli kasneje, se kontrolirani smeh največkrat pojavlja pri drugih oblikah zaznavanja zunanjih dražljajev, največkrat pa pri branju kulturnega in žlahtnega humorja. Pojavne oblike so nasmeh, nasmihati se (*z manj poudarjenim izrazom obraza izražati veselje, radost*), pri nekaterih knjigah tudi posmeh (*izražanje negativnega, odklonilnega odnosa do česa, navadno z vsebinsko pozitivnimi besedami*) in zasmeh (*zelo odklonilen odnos*).

Humor in smeh sta neizbežno povezana. Vendar mora biti najprej humor, da potem lahko nastane smeh. Če je zaporedje obratno, če se moramo smejati humorju, ki ne izzove izražanje veselja in sreče, čeprav so vsi strokovno ocenili, da je smešen, kar pa ni, ker ni povzročil teh reakcij v vašem telesu, potem nastane samo posmeh ali zasmeh, ki pa sta stranska produkta pravega humorja.

Knjižni humor lahko razčlenimo na nekaj osnovnih razredov.

1. Pritlehni humor

pritlehen -lna prid.; *ki je, se nahaja pri tleh, tudi vsakdanji, navaden*: za tak humor je značilno, da so junaki in tisti, ki ob takšnem humorju uživajo, pritlehne osebe, ki delujejo samo v okviru osnovnih življenjskih funkcij. Na tej stopnji je smeh krčevit in histeričen, pojavne oblike so bebavo režanje, hehetavo slinjenje, udarjanje z glavo ob steno, valjanje po tleh in klicanje na pomoč, tuljenje »ne več, prosim, ne več« in nazadnje brisanje solz.

2. Trivialni humor

trivialen -lna prid., *vsebinsko prazen, obrabljen, malovreden*: za tak humor je značilno, da so junaki in tisti, ki ob takšnem humorju uživajo, trivialne osebe, to pomeni prostaške, cenene, plehke, obrabljene. Prav tako se v teh knjigah trivialno označuje tudi humor, in sicer kot humor brez idej. Kljub temu ta smeh grabi in lomi, tudi popade, občasno se osebek tolče po kolenih, smeh je glasen in ga je težko krotiti (*krohó*). Telo na trenutke kar razganja, bolečine zadovoljstva so samo opazno manjše kot pri pritlehnem humorju, tudi solz smeha je samo za nekaj stopenj manj.

3. Komercialni humor

komercialen -lna, prid. *posloven, prodajno uspešen*: za tak humor je značilno, da so tisti, ki ob takšne humorju uživajo in se režijo, predvsem avtorji in založniki. Zato poznamo izraz *komercialno smehljajoč se obraz*. Smeh prihaja v valovih, je razposajen in sproščen, ob branju tega humorja v smeh bruhnemo, planemo in prasnemo, to pa naredimo skorajda nezavedno. Občutki po končanem branju so podobni občutkom ob odlični prodaji ali ob dobrem nakupu, z dodatkom velikega pričakovanja naslednje razprodaje in v veliki želji po še.

4. Kulturni humor

kultura -e ž *dejavnost, ki obsega področje človekovega, zlasti umetniškega delovanja*: za tak humor je značilno, da so junaki in tisti, ki ob takšnem humorju uživajo, na nekem kulturnem nivoju. Humor ima v tej obliki kar precej dela, da izzove kemično reakcijo, ki potem vpliva na obrazno mimiko in reakcijo mišic. Smeh je rahel (*hehet, hihit, hihot*) in je samo v redkih trenutkih srednje močan (*okrog ust mu je zaigral smeh, loteval se ga je smeh, med smehom kaj reči*). Bolečin v abdominalnem predelu in solz smeha ni.

5. Žlahtni humor

žlahten -tna prid. *plemenitost, izbranost*: za tak humor je značilno, da so junaki in tisti, ki ob takšnem humorju uživajo, plemenitega in izbranega porekla. Plemenitost in izbranost se izražata v odnosu do knjig, ki je seveda izbran in plemenit. Smeh je velikokrat tudi ponarejen (*ni mi do smeha*), prisiljen (*ima smeh in jok v enem mehu*), pojavlja se tudi *smeh iz zadrege*. Glavna značilnost in žlahtnost takega humorja se kaže v tem, da se bralci ne smejiijo navzven, temveč navznoter. Žlahtni humor tako povzroča notranjo bolečino in nas hkrati notranje bogati.

Zaključek

Glede na ugotovljeno lahko zaključim in dokončno opredelim obliko humorja, ki bi bila najbolj primerna za avtorje, kritike, raziskovalce in nenazadnje tudi za bralce. Vsekakor je izredno težko združiti najboljše in izpustiti slabe lastnosti vsakega humorja ter pri tem upoštevati tudi njegovo delovanje, ki povzroča psihofizične reakcije v telesu mladega bralca. Čudežne formule seveda ni, kljub temu pa objavljam morebitno zmagovalno kombinacijo:

Za avtorje bi bilo najbolje, da bi pisali pritlehno enostaven in trivialno zasnovan humor na visokem kulturnem nivoju, ki bi bil hkrati komercialno uspešen in v osnovi globoko žlahten.

Summary

The journal *Otrok* in knjiga participated at the 6th, already traditional annual meeting of Slovene writers of children's literature OKO BESEDE by organising a symposium. The participants discussed humour in children's literature.

Translated by *Bojana Panevski*